

fitál a felnövő művésznemzedék a tegnap és ma nagyjainak gramofonlemezeiből és mennyivel tovább tartana a zongorajátszás elméleti tudománya, ha például Liszt zongorajátékáról gramofonfelvételünk lenne. A gramofonlemez minden bizonnyal egyik leghasznosabb eszköze a jelen, de még inkább a jövő zenepedagógiájának.

Végül a gépzenenek van még egy olyan hatása, amely talán a legkivánatosabb módon befolyásolja korunk zeneéletét: a tárgyilagosság, a gépkultúra általános velejárója, mely a legbelsőbb érzelmeket kiváltó művészi hatáskomplexumokat is a fejlődés vonalára viszi. Ebben a vonatkozásban különbséget kell tennünk a hangosfilm s a másik két zenei faktor: a gramofon és a rádió között. Az elsőre ugyanis — vizuális hatása miatt — nem vonatkozik ez a megállapítás, míg az utóbbi kettőnél tökéletesen érvényesül. E különbség oka az, hogy a vizuális benyomások nem jutnak el az emberi lélek legmélyebb részéig, vagy ha mégis, úgy csak nagy kerülővel és utjukban több oly pontot érintenek, melyek visszahatása a tiszta szellemi élvezetet károsan befolyásolja egyes alacsonyrendű indulat és ösztön felébresztésével. Ezzel szemben a gépzene utja a fülön keresztül rövid és egyenesen a célhoz ér, semminemű idegen mellékkörülmény nem befolyásolja, még a koncertteremben hallott zene velejárója: az előadók megjelenése és előadásközbeni viselkedése sem. Ezért lehet a gépzene a legnemesebb zenei élvezet eszköze (szívesebben hallgatunk rádióban gramofonkoncertet, tehát egy kétszeresen elgépiesített zenét, mint közepes előadót a koncertteremben), és mint ilyen, egyenesen arra kényszeríti előadóját, hogy hatását a legtisztább zenei eszközökkel érje el. Feltétlenül része van tehát a gépzenenek abban, hogy korunk fiatalabb művészgárdája a zenei tárgyilagosság vonalán halad és nem véletlen, hogy Kubeliket Szigeti, Ignaz Friedmannot pedig Arthur Rubinstein váltja fel a pódiumon, hogy csak két példával mutassunk rá a közelmúlt és a jelen-jövő előadói közötti stíluskülönbségre. Valóban: a gép nem tűr felesleges romantikát, legalábbis ezt szegezhetjük le előre. Mert hogy az élet örök változásának törvénye szerint ezt a mai tárgyilagosságot előadó stílust egy újromantikus követi majd, az nyilvánvaló. Ez az új stílus azonban a jövő zenei alakulásának ezer feltételétől függ és éppen ezért lényegileg ma még nem magyarázható.

Végül pedig: a zenénél is érvényes, ami a társadalmi felépítmény minden részére érvényes, nevezetesen, hogy a gép csakis előre viheti a kultúra dolgát; viszont megfelelő társadalmi fejlődés is szükséges ahhoz, hogy e kulturális haladás vonala határozott és kitérő nélküli legyen. Nem volt igaza Stefan Zweignak, aki a huszas években írt egyik cikkében a rádiótól féltette az európai kulturát és attól tartott, hogy ez a találmány teljesen elmechanizálja a körébe eső művészeteket. A kultúrát nem lehet félteni az olyan eszköztől, melynek segítségével az ember akár mindennap is kamarazenét vagy szimfónikus hangversenyt hallgathat. Csak épp olyan társadalom kell hozzá, amely erre neveli az embert és nem tömi a fülét naponta bárgyuszövegű műzenével vagy áldatlan céljainak megfelelően — katonazenével. (—r —ó)

TECHNIKA ÉS ORVOSTUDOMÁNY. Hogy az orvostudomány művészet az csak nagyon kis mértékben igaz. A legjobb orvos az, aki nem hagy figyelmen kívül semmit egy diagnózis megállapításakor vagy egy betegség kezelése alkalmával. Vagyis mindenekelett technikus, aki ismeri szakmáját. Az orvos csaknem minden tévedése ugyanis tudatlanság következménye.

Az orvos nem gyakorolhatja becsületesen mesterségét, mint művé-

szetet, tisztán inspirációjára támaszkodva, csak abban az esetben, ha ki-merítette ennek a mesterségnek minden fortélyát. A gyakorlati orvostudomány mindinkább technikai szintre nyel. Minden tény, melyre a klinikai kezelés épül a biológia és a biológiai technika vívmánya. A biológia előhaladása viszont a fizikának és kémiának tulajdonítható. Viszont mondható-e az, hogy a technika fejlődése automatikusan maga után vonja az orvostudomány haladását is? Egyáltalán nem.

Minden technikai haladás az orvostudomány fejlődéséhez vezethet, csak épp alkalmazni kell. Hosszas magyarázat helyett egy kifejező példával próbáljuk megvilágítani: Nem márthatunk folyékony hidrogénben állati szövetet, hogy élő állapotbeli fizikai sajátosságait tanulmányozzuk. Az élet csak fizikó-kémiai módszerekkel tanulmányozható. Ismereteink minden előmenetele fizikó-kémiai módszereknek tulajdonítható, de ezeknek a módszereknek az alkalmazása az élettani jelenségekre csak olyan határok között lehetséges, melyek az életet lehetővé teszik.

A biológusnak vannak kísérletezési lehetőségei és senkinek nem tartozik beszámolni azoknak a kísérleteknek menetéről, melyekkel foglalkozik. Az orvosnak ez nem áll módjában. Működése a legnagyobb nyilvánosság előtt folyik és hatásai mindig ellenőrizhetők. Semmi jog a kísérletezésre és ez valójában szörnyű megnyomorítása a kutatásnak. Ez az oka, hogy az orvostudomány elsősorban nem kutató tudomány, illetőleg csak közvetve az, a biológia segítségével.

Minden paradoxia nélkül állíthatjuk, hogy az orvostudomány voltaképpen alkalmazott tudomány. Maradéktalanul u. i. ez lenne az eset, ha a biológusok nagyrésze nem lenne orvos. Ez a kutatók által adott feltétel járul azután az orvostudomány tudományos arcához. Ha elválasztjuk az élettantól, az orvostudomány szinte csak a megfigyelések területére korlátozódik. Ez a gyengéje, de egyben ez az ereje is. Ez biztosítja a fiziológia számára erőteljes kiindulási alapot.

A klinikai és kísérleti tény a tudományos értelmezésben igen világosan megkülönböztethető. A klinikai igazság a statisztikai igazság jegyét viseli. A betegek vizsgálata a legszélesebb érintkezési felület az élettani problémák és az emberi szellem között. A klinikai tény minden bizonytalansága és szubjektivitása ellenére is objektív valóság. Mi sem határozható meg pontosabban egy bélgörcsnél, mégis a diagnózis minden szabályt nélkülöz. A kísérleti tény ezzel szemben könnyűszerrel bírja a helyesség biztosítékát, melyet szabályai jelentenek. Egy új módszer alkalmazásából mindig új törvény keletkezik az élet jelenségeire vonatkozóan. De ezeket a tényeket mindig sajátos körülmények között gyűjtik össze és számszerint néhány kísérletező tevékenységi területére szorítkoznak. Viszont az így nyert felismerésekből sokkal könnyebben juthatunk az élet téves felismeréséhez, mint a klinikai gyakorlatból.

Bármely kísérleti eredményt csak abban az esetben tekinthetünk feltétlenül biztosnak, ha megegyezését klinikai felismerésekkel igazoltuk. A fiziológia megvilágítja az orvostudományt, az orvostudomány viszont biztosítja a fiziológia haladását. Az orvostudomány tudományos haladását a kísérletezéssel párhuzamosan teszi, ez a kísérletezés viszont dinamizmusát a technikai fejlődéstől nyeri. A technika így meghatározza az orvostudomány fejlődését, de szükségszerűen közvetett módon.

Ez utóbbi megállapítás különösen nagy figyelmet érdemel, mert félreismerése — a technika nevetségesen túlzott alkalmazásával — gyakran egy karrikaturaszerű orvostudományhoz vezetett. A laboratóriumban végzett biológiai módszereket teljesen hibásan és csaknem minden haszon nélkül használjuk, ha klinikai vizsgálatot helyettesítünk ve-

lük. Ezt nap-nap után sajnálatosan tapasztaljuk.

Csak lépésről-lépésre és hosszú kísérleti igazolás után történik, hogy a kísérletezés során nyert s a kutatások folyamán hasznosnak bizonyult biológiai módszerek lassanként a gyakorlati orvostudományba is bevonulnak. Amint valamely biológiai felfedezés érdekes eredményekre vezetett a fiziológiában, önmagától adódik, hogy alkalmassá igyekezzenek tenni azt a betegség felismerésének és kezelésének érdekében. Ennek a fejlődésnek az a hátránya, ha ugyan ezt hátránynak nevezhetjük, hogy az orvost szüntelen ismeretei gyarapítására kényszeríti pályája egész folyamán. Ez elkerülhetetlen s csak olyan orvosok vonják kétségbe, akik mentek nemcsak minden tudományos érdeklődéstől, de minden professzionális becsületességtől is.

A technikának az orvostudományokhoz való viszonyát eddig csak módszer szempontjából vizsgáltuk. Valójában azonban a technikának az orvostudomány fejlődéséhez való hozzájárulása ugy a diagnózis, mint a terápia terén olyan jelentékeny, hogy megérezhető a társadalmi rend, sőt az egyéni erkölcs területén is.

Szérumkezelés, radiográfia, rádiumterápia, hogy csak néhányat említsünk az utóbbi ötven év orvosi felfedezései közül: — egy ötven évvel ezelőtt elhalt orvosnak, feltámadása esetén feltétlenül az lenne a benyomása, hogy majdnem semmit sem ért abból, amit egy mai kórházban lát.

Jelent-e ez a hozzájárulás fejlődést? Feltétlenül. S ez a fejlődés tényleg olyan jelentékeny, amilyen csak lehet? Egyáltalán nem. Az orvostudománynak, mint közszolgáltatnak elég lett volna felszívni a civilizált világ tevékenységét, ha ennek egyetlen gondja civilizációjának tökéletesítése lett volna, pedig mennyi más gondja volt még ezen kívül.

Igazán csodálatos, hogy az egészség szeretete, amely általános vélemény szerint az embernek igen értékes java, sohasem idézett fel olyan egyöntetű lelkesedést, mint a nyereségvágy vagy a sovíniszta szenvedélyek, melyek jóval mesterségesebb érzések.

A betegségek elleni küzdelem eszközeinek megjavítása vajjon nem volt elég nagyszerű ahhoz, hogy csodálatot keltsen a tömegekben? Kétségtelen, hogy az egyének tévesen ismerik valódi érdekeiket. De talán mégis az emberi butaságot kell hibáztatni inkább. Az egészséges ember nem tudja betegnek képzelni magát. Ugy érzi, hogy védő erők veszik körül. A fetisizmus szervesen az emberben gyökerezik s még mindig érvényes az a megállapítás, hogy távol állunk a civilizáció ama fokától, mely a társadalom minden tagja számára biztosítja az orvostudomány eredményeit.

Az ilyenirányú kísérleteket a nyilvános segélyhelyek és a társadalombiztosítás intézménye jelentik. S ha az elért eredmények bizonyos nyilvánvaló hibáikkal, kétségessé is teszik az intézmény előnyeit, ezek az előnyök mégis észlelhetők. Nem tulszás azt állítani, hogy az orvosi kezelés tekintetében a szegényebb társadalmi rétegek sokszor jutnak előnyösebb helyzetbe a tehetősebbekkel szemben, hála bizonyos kórházi be rendezéseknek.

Az orvostudomány haladása így végül olyan fényűzés lesz, hogy az egyre növekvő költségek kiküszöbölése csak egyetemes szervezetek által érhető el. A rádiumot például, mint gyógytényezőt inkább alkalmazhatják nyilvános kórházakban, mint magánklinikákon. S kissé minden költséges orvosi felfedezéssel így van. Egy egyszerű radiográfia, mely már átment a gyakorlatba, valóban igen terhes. Pedig az orvosok által ezért elkért magas összeg valójában igen méltányos. Mégis nagyon drága a

szegényebbek számára. Ugyanezt mondhatjuk csaknem minden speciális vizsgálatra vagy operációra. Érthető, ha a nagyközönség is egyre növekvő vonzalmat mutat a kórházi kezelés és a nyilvános ambulatóriumok iránt. (S.)

AZ AMERIKAI ÉPÍTÉSZET. Az amerikai építészetet ugyanaz a végtelenség jellemzi, mint aminek a jegyét a hatalmas tengerentuli állam minden alkotásán fellelhetjük. Mi közös vonása is lehet a gyarmati stílusu kis faházikónak az Empire State Building felhőkarcolójával? Nos, éppen mostanában építettek fel egy ilyen házikót New-York kellős közepén a gigászi felhőkarcolók árnyékában és homlokzatára azt irták, hogy ez az „amerikai hajlék eszményi tipusa“. Amerikáról szóló romantikus elképzelésünk, melynek jellegzetes képe az égfelé meredő sokemeletes házak rengetege, nem tudja mihez kezdjen ezzel az önmeghatározással. Gyakran feledjük el, hogy Amerika nemcsak New-York s maguk az amerikaiak juttatják ezáltal eszünkbe, hogy az Egyesült-Államok lakóinak 90 százaléka lakik olyan magánházakban, amelyek számára a hagyományos meggyőző erejű törvénye éppen olyan érvényes, mint akár valamely francia, német vagy svájci faluban.

Viszont megállapíthatjuk, hogy az, amit az amerikaiak „hagyomány“-nak neveznek tulajdonképpen behozatali árucikk, melynek forrását Hollandiában, Angliában, Franciaországban, Németországban kell keresnünk. Ami pedig az amerikai nemzet szellemét illeti, annak a technikai lehetőségekből, a cselekvés vágyából és a vad alkotás szükségességéből fakadó tényezőit, mégis csak a felhőkarcolók fejezik ki a legmegkapóbban.

Az amerikai építészet e párhuzamos fejlődését igen ügyesen emeli ki az a kiállítás, amit Párizsban rendeztek. A modern muzeográfia minden vívmányát felhasználó kiállítás, melyet szűkszavú, de minden lényegre felölelő szövegek magyaráznak, bemutatja az amerikai építészet minden jelentős irányát és teljesítményét, az első floridai spanyol erődöktől (1609) s a svéd gyarmatosok hántolt fenyőszálakból összerótt kunyhóitól a nagyvárosok Buildingjeiig. Az amerikai építészet állandó felszabadulási erőfeszítéseiben jelenik meg előttünk. Az amerikai mérnök két véglet között vergődik: hol a mult stílusai fölött érzékenyül el s a valódi vagy képzelt ősök házait utánozza, hol pedig erőt vesz rajta annak a szükségessége, hogy gyorsan és gyakorlatiasan alkosson. Innen származik az utánzó túlterhelés és az észszerűség kiméretlen kihangsúlyozása közötti átmenet nélküli kapkodás. Így pl. a gyarmati stílus és az új-klasszikus építésmód idején (mely egybeesik az új-klasszicizmus franciaországi, skóciai és oroszországi divatával) e diszítő elemek beleilleszkedtek ugyan az építkezésekbe, de sohasem olvadtak mélyebb egységbe. Az ekkor használt főanyag: a fa nem is igen volt alkalmas erre. Ez volt a görög épületek ügyes utánzásának ideje. Az amerikai vidéket kényelmes görög templomok oszlopcsarnokai lepték el, melyeket az angol kertek zöld özőne vett körül. Az új városokat is ebben a szellemben nevezték el: Delphi, Sparta, Arcadia, Syracuse, Troy, Corynthe, Cicero nevét viselő települések formájában fejezte ki hódolatát az új köztársaság az antik bölcsesség és művészet előtt. Virginia állam kapitóliuma a nimesi „Maison carrée“ utánzata, Jefferson könyvtárát meg a római Pantheon formájára épített palotában helyezte el.

Az antik divata után a gótikus építkezés divata következett. Amerika mindig bizonyos európai áramlatok hatása alatt állott. A mult század negyvenes éveit Európában is a gótikus formák ujjászületésének jegyében teltek el, amit egyformán elősegített a romantikus művészek ha-